

El transhumanisme

Ignasi Boada

“-Aparició tercera:

Macbeth no caurà fins aquell dia que de Birnam el bosc, passant per sobre el Puig de Dusinane, vindrà a atrapar-lo.

-Macbeth:

Això no serà mai! Qui té prou força per reclutar una selva i ordenar a l'arbre que desprengui les arrels lligades a la terra? Bons presagis!”.

(Shakespeare, *Macbeth*, Act IV Escena I)

És difícil de determinar de manera resumida el significat de la paraula *transhumanisme*, sobretot perquè és una noció *in fieri*, que s'està definint, a un ritme que podem considerar desconcertant per no dir vertiginós. Per altra banda, si en la definició haguessim d'incloure també les conseqüències que deriven o que es poden derivar a mitjà o a llarg termini dels plantejaments actuals, ens trobaríem encara més amb dificultats per poder oferir una visió panoràmica del significat cultural o històric que pot arribar a tenir aquest nou fenomen. En tot cas ens trobem davant d'un esdeveniment que no deixa indiferent, que interpel·la les nostres consciències i que apunta a qüestions molt fonamentals de la nostra manera d'entendre el significat de la humanitat, de la naturalesa i de la història.

Ignasi Boada

Amb el transhumanisme la tecnologia arriba més enllà de la transformació massiva de la naturalesa i de la *polis* i irromp de manera decidida i amb gran intensitat en el cos humà. I per tant, directament en l'home. “*Hem modificat tan profundament el nostre entorn –diu Wiener–, que ara ens toca a nosaltres de modificar-nos*” [cf. Dévédec]. Si alguna cosa sembla haver determinat la lògica de la tecnologia, això ha estat precisament la impossibilitat de trobar fronteres o mecanismes d'autolimitació en la seva tendència a desplegar-se. Si la naturalesa ha estat objecte d'una transformació massiva; si la mateixa societat humana no es pot comprendre ja sense la presència constant de màquines molt sofisticades, per què la tecnologia, podríem preguntar-nos, hauria d'aturar-se

a l'hora de modificar de manera massiva el cos humà?

Per altra banda, el transhumanisme entronca amb un tret fonamental de la modernitat en general, això és: la percepció que la realitat donada en la naturalesa i en la història és perfectible i que es troba al nostre abast la possibilitat de transformar-la. Aquest és, en definitiva, el valor de fons que legitima l'expansió de la tecnologia: el convenciment que cal transformar la realitat donada de manera immediata per una altra realitat que la millora.

1) Antecedents filosòfics:

Entenem que la paraula *transhumanisme* conté dos elements que es presten a un comentari. En primer lloc el mot '*humanisme*'. En segon lloc la possibilitat de *transcendir-lo*, això és: d'anar més enllà de l'humanisme. Mirem doncs de prendre en consideració aquesta doble vessant amb la finalitat de treure l'entrellat de la intenció amb què s'ha formulat aquest neologisme.

i) Humanisme antic:

És inútil d'insistir en la importància del recorregut històric de l'humanisme i del fet que constitueix una des les tradicions que de manera més clara ha contribuït a determinar la mateixa identitat de la cultura occidental. En aquest sentit creiem que pot ser útil distingir entre l'humanisme antic (de matriu grega i cristiana) i l'humanisme de perfil més modern.

En primer lloc, en relació amb l'humanisme grec i cristià, caldria posar en relleu un element compartit de gran importància, si més no pel tema que ens ocupa. Ens referim al convenciment que el *fonament* de l'home es trobava fora d'ell mateix i, per tant, que de forma aïllada l'home no es pot comprendre. En el cas de Grècia, l'home és un microcosmos; en el cas del cristianisme, l'home és una imatge de Déu. Això és important de retenir perquè tant la matriu antropològica grega com la cristiana sostenen que hi ha una *naturalesa* humana i per tant que la definició de l'home té uns contorns definits *a priori* que li donen una identitat i un significat. L'essència no només precedeix l'existència, sinó que la sosté, l'orienta i li dóna un sentit. Perquè la naturalesa humana expressa no només allò que l'home és, sinó allò que *ha de ser*, és a dir, aquella essència concebuda en l'ordre de la realitat còsmica o en el de la realitat creada que actua com a mesura de comprensió del que té sentit que siguem. D'acord amb això, la finalitat principal de qualsevol acció humana ha d'anar dirigida a conciliar l'home amb la seva naturalesa. I això vol dir, indefectiblement, acceptar l'existència d'uns límits i, en conseqüència, admetre que l'eventual alteració d'aquesta naturalesa posaria en perill tant l'equilibri i el sentit de l'home com el del seu entorn. En tot cas, precipitaria l'home al caos. Pel que fa al Cristianisme, val a dir que aquesta és una posició que va articular-se de manera filosòfica amb un gran vigor de la mà del pensament de Sant Tomàs.¹

¹ Cf. François-Xavier Bellamy/Luc Ferry etc.

Això té conseqüències pràctiques de gran importància, en àmbits tan allunyats com el dret, la política o la medicina.

L'humanisme cristià, per exemple, acceptaria fàcilment la medicina terapèutica o allò que hem qualificat de medicina de reparació, en la mesura que tendeix a restablir la naturalesa humana o, en tot cas, no afegeix cap element al cos que suposi una funció no definida per la naturalesa. Amb això també es donaria continuïtat a la idea hipocràtica segons la qual la finalitat principal de la medicina fóra seguir els camins de la naturalesa. En aquest sentit, per seguir amb un altre exemple, l'ús d'antibiòtics s'ajustaria a aquests límits, si entenem que aquests fàrmacs a fi de comptes no fan altra cosa que emprar reaccions naturals de l'ésser viu per tal de restablir la seva salut. En canvi trobaria que l'acció mèdica va més enllà del que és raonable quan entra en l'àmbit de la medicina qualificada d'augmentació, que inclou una multiplicitat molt considerable d'interferències en l'ordre, diguem-ne, normal de la naturalesa. En aquest context, la pregunta que sorgeix a la llum de la comprensió humanista clàssica és si seríem pròpiament humans en el moment en què òrgans vitals del nostre cos haguessin estat substituïts per màquines que compleixen les mateixes funcions, però d'una manera mecànicament tan perfecta que poguéssim posar en dubte que estem parlant del mateix organisme.² O si podríem seguir parlant d'éssers humans quan fóssim producte d'una mani-

pulació genètica massiva destinada, per exemple, alentir o eliminar els processos d'envelliment, o seleccionar característiques físiques de l'embrió etc.

Cal dir que, des de punt de vista de la comprensió de l'home com a un ésser que té una naturalesa pròpia donada per la seva essència, la introducció massiva d'aquesta mena de decisions en la pròpia realitat corporal conduiria a mitjà o a llarg termini a una situació caòtica impossible de sostenir. L'envelliment controlat, la vida fora de la proporció que coneixem fins avui en dia o la mort exclusivament com a resultat del suïcidi o de l'accident ens menaria a un món insofrible, precisament perquè atemptaria contra la nostra naturalesa.

ii) Humanisme modern:

L'humanisme modern sens dubte que té punts en comú amb l'humanisme clàssic, però presenta elements prou característics i rellevants perquè el prenguem en consideració de manera específica.

Hi ha elements en l'humanisme modern, desplegat sobretot a partir del renaixement, que entronquen amb la gnosi antiga i amb la seva comprensió de la creació del món per part de Déu com un procés que hauria quedat avortat per forces suposadament malèfiques. Aquesta realitat creada, que restaria a mig fer, es podria completar i arribar a un estat de plenitud per mitjà del saber i la tècnica humanes. En aquest punt tindríem un concepte d'home que assumeix una tasca

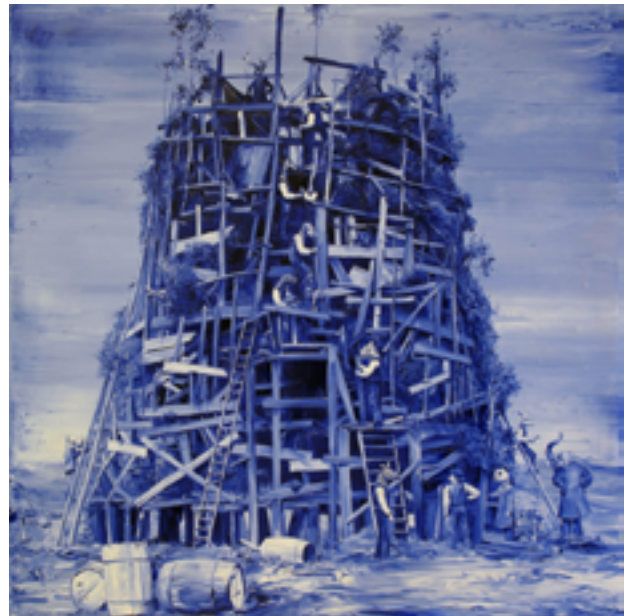
² Cf. François-Xavier Bellamy/Luc Ferry etc.

còsmica de primera magnitud, en bona mesura perquè comparteix la capacitat creadora de Déu.

Pico de la Mirandola en el seu conegut *Discurs sobre la dignitat de l'home*, per exemple, és una expressió d'aquesta mentalitat segons la qual l'home rep la tasca de perfeccionar la creació. És important de destacar que, d'acord amb aquesta manera d'entendre les coses, l'home es defineix no tant per una idea, per una essència o una naturalesa establerta, sinó justament per la seva llibertat d'alterar la realitat o per la seva capacitat de transgredir la naturalesa donada amb l'esperança de perfeccionar-la. L'home té una característica que no comparteix amb ningú més, i això és la *indeterminació*. Només l'home té la capacitat de determinar el seu futur d'una manera lliure; els humans no són pas com una abella o com qualsevol altre ésser natural, que es caracteritza pel fet d'estar determinat a dur un tipus de vida d'acord amb la seva naturalesa. En el cas de l'home, l'existència preval damunt de l'essència, la llibertat, per damunt de la naturalesa, la indeterminació per damunt del cosmos. Certament que la vellesa i la mort són fenòmens naturals, però no fóra menys natural el fet de lluitar aferrissadament contra elles i voler-les superar.

Aquesta visió, portada a un cert extrem, es contraposa amb la visió cristiana, segurament d'origen agustiniana, segons la qual és tant important entendre que l'home es troba de manera innata sota la in-

fluència d'una naturalesa corrompuda, com que no disposa de prou forces en la seva existència per alliberar-se d'aquesta estat de corrupció. La corrupció de l'home toca de ple la seva voluntat. Per això necessita la gràcia de Déu. I dir això no és poc, perquè situats en aquesta lògica teològica, el mateix pla de salvació de Déu depèn de la corrupció humana i de la seva impotència per superar-la.

Paco Pomet: Babelia

El fet és que aquesta visió moderna de l'home com a ésser indeterminat adquireix un vigor insòlit amb el pas del món clos a l'univers infinit (per fer esment del títol del llibre de Koyré). En el context de la nova cosmologia moderna, l'home deixa de ser un microcosmos, deixa de considerar-se com un ingredient d'aquest cosmos finit, ordenat i simbòlicament significatiu en què l'harmonia i l'ordre ideals asseguraven l'estabilitat ontològica i

el sentit dels límits. Desapareix la funció definida de l'home i el seu lloc simbòlic en el cosmos del qual ell forma part. Desapareix també gradualment el sentit mateix de la contemplació (d'allò que conté l'estabilitat de la identitat) i emergeix, en canvi, la puixança de la voluntat.

2) La perfectibilitat, una idea determinant:

En el context de la modernitat en general i de la il·lustració en particular la convicció que la tasca principal de l'home en la història és la perfectibilitat de la realitat adquireix una importància d'àmplies proporcions. El mot *perfectibilitat* fou emprat per primera vegada per Rousseau el 1755 però indica, contràriament al que podríem suposar, l'explicació de l'origen mateix de la infelicitat humana; aquella característica que arrenca l'home de la seva naturalesa i l'impedeix de viure de manera tranquil·la i innocent, conciliat amb un destí. Per a Rousseau, doncs, aquesta noció no és sinònim de perfeccionament gradual o de progrés (cf. *Discours sur l'Origine et les fondements de l'inégalité parmi les homes*).³ Amb tot, això no s'ha d'entendre tampoc com un elogi del mite del bon salvatge, tan injustament atribuït a Rousseau.

En general, en la modernitat la noció de "*perfectibilitat*" adquireix dos sentits dife-

renciats, encara que solidaris: d'una banda té un sentit social i, d'altra banda, un sentit epistemològic i tècnic.

Pel que fa al primer, la idea principal és que no hi ha una naturalesa de la societat, una realitat immutable volguda per Déu, definida de manera còsmica, que suposi l'expressió d'una llei intangible i simbòlicament reveladora. L'ordre social no és el resultat de la naturalesa ni de la voluntat de Déu, sinó quelcom que pot ser configurat d'acord amb decisions humanes. La pobresa i la desigualtat no expressen l'estat natural de les societats humanes, sinó una determinada relació de poder que es pot modificar. No hi ha relació entre societat i absolut. D'acord amb això, no costa entendre que la societat es concep ara com el resultat de la creació humana. Aquesta és la idea de fons que dóna cohesió al pensament que desemboca a la Revolució francesa.

Per altra banda, la il·lustració dóna una importància decisiva a la idea del progrés, de la perfecció gradual del coneixement i de la capacitat humana de dominar la naturalesa. L'home és concebut més que mai com el "*mestre i possessor de la natura*", per dir-ho amb paraules del mateix Descartes; com algú que té per missió dur la naturalesa a una major perfecció a través del seu mestratge.

Certament que el gruix més important d'aquesta idea es concentrarà en el coneixement i en el domini de la naturalesa en general i, només de manera incipi-

³ Cf. Le Dévédec, "De l'humanisme au post-humanisme: les mutations de la perfectibilité humaine" 21 décembre 2008, pàg. 10 iss.; cf. <https://iatranshumanisme.files.wordpress.com/2015/02/la-critique-du-transhumanisme.pdf>

ent, en allò que amb el transhumanisme es desplega amb un gran vigor, això és: l'aplicació de la idea de perfectibilitat a la naturalesa humana i, més concretament, al cos humà.

Troblem una primera expressió de la possibilitat de millora tecnocientífica de l'home en un treball de Francis Bacon, *La nova Atlàntida*, obra inacabada i publicada el 1627 (!). En ella Francis Bacon destaca com a elements que poden resultar interessants en relació al transhumanisme la voluntat de: "Prolongar la vida; retornar, en determinats graus, la joventut; endarrerir l'envelliment; curar les malalts de malalties que es consideren incurables, limitar el dolor [...] augmentar la força i l'activitat [...] transformar l'alçada, transformar els trets, augmentar i elevar la força cerebral; la metamorfosi d'un cos en un altre; fabricar noves espècies, trasplantar una espècie en una altra"⁴.

Per la seva banda, Condorcet a *Esquisse d'un tableau historique des progrès de l'esprit humain* expressa per primera vegada la idea que és la mort contra la que cal lluitar. Afirma que arribarà "un temps en què la mort no serà altra cosa que l'efecte o bé d'accidents extraordinaris o de la destrucció cada cop més lenta de les forces vitals". Igualment, pronostica que hi haurà un temps en què la durada entre el naixement i la mort no es podrà predir ni en termes generals.

Els únics límits a l'acció humana i a la capacitat de transformació de la realitat que tendirà a reconèixer l'humanisme laic vindrà no tant d'un determinat concepte de naturalesa humana com dels mateixos valors liberals: la meua llibertat acaba allí on comença la del altre. Els límits es deriven no d'una instància de caràcter transcendent (Déu) o de la necessitat de la naturalesa (una essència humana), sinó de les decisions lliures. Els límits són ara una expressió de la llibertat. Ens trobem doncs, de ple en els preàmbuls de la idea transhumanista segons la qual l'home té al seu abast fer ús de la ciència i de la tècnica com a instruments d'una evolució humana dirigida de forma conscient i lliure.⁵

Com ja hem vist, aquesta posició contrasta amb l'humanisme de tipus cristià, per al qual l'home arriba a la plena humanització quan és capaç de conciliar-se amb els seus límits, d'acceptar-los i fins i tot d'estimar-los, conscient com és que l'ésser humà porta en la seva essència la intenció amb què fou creat per Déu.

3) El transhumanisme i les novetats que introdueix:

Com ja hem destacat més amunt, comprendre el transhumanisme demana de nosaltres tenir una idea tant del que és i ha estat l'humanisme en la nostra tradició europea, com d'allò que el transcendeix i, per tant, d'allò que suposa la introduc-

4 Citat per Dévédec, p. 14.

5 Cf. Möller, Peter, "Was ist Transhumanismus? (1999) <http://www.philolex.de/transhum.htm>

ció d'unes certes novetats en relació amb el que s'ha considerat establert pel sentit més general de la paraula 'humanisme'.

Abordem ara la segona de les qüestions, això és: les novetats que introdueix el transhumanisme en la tradició europea d'humanisme i, d'una manera més concreta, en la comprensió humanista de la *perfectibilitat*.

i) La finalitat:

Si haguéssim de definir una finalitat principal del transhumanisme hauríem de fer esment de la voluntat de *desenvolupar* les capacitats humanes gràcies a la ciència i a la tècnica i, si cal, *depassar* els límits mateixos de l'home tal i com l'hem conegut fins ara.⁶

Aquesta possibilitat de depassar els límits de l'home, òbviament, desencadena una reflexió sobre allò que és pròpiament humà. En aquest sentit podríem determinar el dilema davant del qual ens situa el transhumanisme en els termes següents: si allò que és decisiu en la definició de l'home és la seva naturalesa, o bé el que resulta autènticament determinant és el moment històric en el qual es troba; si hi ha una essència humana immutable que travessa les generacions i és present de forma universal en cultures distants i inconnexes entre elles, o bé si la determinació més fonamental de l'home és la capacitat de mutar i transformar tot allò que cau en la influència

de la seva voluntat, començant pel seu propi cos. Què és l'home, una essència idèntica o una potència dinàmica? I encara formulat d'una manera més concreta: realitza l'home la seva autèntica naturalesa tot transcendent allò que és donat per la seva condició biològica immediata, o bé, al revés, si aquesta capacitat de transcendència comporta l'inici de la seva decadència i, en el límit, de la seva autodestrucció?

La finalitat que es proposa el transhumanisme, doncs, ens condueix a preguntes antropològiques i ontològiques del tot fonamentals. I no cal dir que aquestes qüestions són només el preàmbul, també, de qüestions ètiques, jurídiques i polítiques de primera magnitud.

ii) La novetat:

Des de la seva mateixa irrupció en la modernitat, la tecnologia ha anat vinculada a la voluntat d'augmentar les capacitats i les possibilitats humanes i, d'aquesta manera, doblegar els límits que ens imposa la naturalesa.

Amb tot, el transhumanisme suposa una novetat en la mesura que es proposa de concentrar l'aplicació de tecnologies molt sofisticades al cos humà amb conseqüències que no podem homologar al que fins ara coneixíem. La *novetat* radica aquí en el fet de trobar-nos davant de la *simbiosi* entre l'home i els artefactes així anomenats intel·ligents o de la possibilitat de transcendir els límits mateixos de

⁶ Cf. François Hugue <http://www.philosciences.com/Pss/philosophie-et-societe/ideologie-croyance-societe/141-transhumanisme>.

l'home per mitjà de la hibridació entre la realitat biològica i la realitat tecnològica.

Augmentació, doncs, per la simbiosi d'un ésser vivent (biològicament determinat) i microorganismes híbrids (electrònics, mecànics, biològics...).

La *novetat* més fonamental és que l'home es trobaria per primera vegada davant de possibilitats que fins ara no havíem pres en consideració: no només estaríem en condicions de determinar diversos elements molt significatius de la nostra condició corporal a escala individual, sinó també de la nostra pròpia evolució com a espècie. Ens trobaríem, ni més ni menys, davant de la possibilitat de convertir-nos en autèntics artífexs de la nostra evolució. L'impacte no és doncs només a escala individual, sinó a escala col·lectiva; no és només ara i aquí, el transhumanisme preveu també accions molt determinants que tenen conseqüències molt a llarg termini. En tot cas, hi ha el convenciment que la humanitat ha arribat a acumular el poder suficient per ser capaç de desplegar un salt qualitatiu d'una gran importància.

4) Una nova utopia antropològica?

Aquesta novetat obre les portes a un nou *optimisme*, que adquireix tota la seva rellevància quan constatem el fracàs de les grans utopies socials del s. XX. Aquest és un element important a tenir en compte: després de la fallida tant del sistema cultural europeu el 1945 (l'holocaust i el nacionalsocialisme posen en relleu la

feblesa de la utopia d'una societat justa basada en l'educació de la població) com del sistema soviètic el 1989, ara el sentit de la utopia es desplaça de l'ordre social a l'ordre extra social. I més particularment a l'ordre mèdic: tenim el sentiment que ja només el perfeccionament tecnocientífic pot posar límits als sentiments de desorientació i declivi de l'home i el món.⁷ El transhumanisme obre, així, les portes a la concepció d'una utopia basada en la capacitat de transformar l'home en quelcom superior del que es dóna en la naturalesa.

Paco Pomet: Colonos

Però, per què diem superior? Perquè la simbiosi entre màquina i home permet la superació de determinades limitacions pròpies de la naturalesa humana que, a la llum de les possibilitats ofertes per la tecnologia, és viscuda ara com una realitat (massa) imperfecta. Fonamentalment aquestes limitacions foren

⁷ Cf. Le Dévédec, p. 17.

la malaltia, la decrepitud i, en el límit, la mort mateixa.

A la llum de les possibilitats tecnològiques, l'home és vist ara de manera ambigua, d'entrada com un ésser marcat pel *límit* -i això vol dir per múltiples incapacitats (sensorials, cognitives, emotives...), així com per la tendència orgànica a la desintegració, la disfunció i, en el límit, la mort. D'una altra banda, l'home és un ésser carregat de possibilitats, especialment, ara, les referides a la possibilitat d'alterar la seva base biològica. Tant és així que, gràcies a la fusió de la bioinformàtica, podria arribar a accedir o a acostar-se fins i tot a la condició divina de la immortalitat.

En aquest nou context, el caràcter cultural de la persona es tendeix a diluir en benefici d'una única dimensió biològica i genètica. L'home és cada cop més percebut com algú que és portador d'un conjunt complex d'informació programada, que cal desxifrar amb la finalitat de poder-la modificar i, si cal, reprogramar-la.⁸

És remarcable que el model de fons que actua com a factor d'interpretació sigui ara una metàfora que prové de l'entorn informàtic i cibernètic, la qual tendeix fins i tot a desdibuixar la diferència entre la biologia i la cibernètica. Segons Dévedec, aquesta reducció de l'home a la matriu d'una màquina cibernètica és el que constitueix el nucli fonamental de l'imaginari transhumanista.

L'home, d'aquesta manera, queda des-socialitzat, sense dimensió cultural, històrica o política, cosa que ens menaria en el límit a una mena d'era post-social. Igualment ens apartaríem de la interpretació de l'home com a *culminació* de l'evolució i ens acostaríem a la idea de l'home com algú que es troba en un moment determinat d'una llarga trajectòria amb resultats molt perfectibles. Ens limitem en aquest punt a indicar l'existència d'una controvèrsia oberta amb el darwinisme, en la mesura que els partidaris del transhumanisme veuen l'home com aquell que pot no només culminar, sinó transcendir l'evolució de la naturalesa.

Sobre la base de quines tecnologies es fonamenten les grans expectatives del transhumanisme?

En aquest punt hauríem de parlar fonamentalment de les anomenades *NBIC*. Es tracta d'una zona de convergència de les grans ciències i tècniques modernes:

- La Nanotecnologia: tecnologia aplicada en l'àmbit dels àtoms i de les molècules (Un nanòmetre és la mil milionèsima part d'un metre (10^{-9}) metres).
- Les Biotecnologies
- Les Ciències de la Informació (o informàtica)
- Les Tecnologies del Cervell.

A això cal afegir les neurociències, farmacologia, genètica etc.

⁸ Cf. Le Dévedec, p. 18.

5) Gradualitat del procés:

El transhumanisme ha suscitat tota mena de projeccions de futur. En aquest sentit caldria destacar la divisió que proposa Joël de Rosnay⁹, per al qual ens trobem davant de tres etapes en la implementació d'aquesta simbiosi gradual entre home i màquina:

i) L'home reparat:

L'home que es beneficiarà de pròtesis cada cop més sofisticades que reduiran els efectes de determinades incapacitacions en l'àmbit motriu i/o sensorial. Oscar Pistorius, l'atleta olímpic a qui van amputar les dues cames poc després d'haver nascut, és un dels exemples emblemàtics d'aquesta etapa. I amb tot, ens trobem encara en el marc d'una medicina terapèutica, la finalitat principal de la qual és mirar de *restablir* allò que hem trobat en la naturalesa.

ii) L'home transformat:

L'home cada cop més colonitzat per micro (o nano) aparells que permetran un control molt important o fins i tot exhaustiu del seu metabolisme. També cal parlar de les implementacions en el cervell: no és una realitat que es trobi més enllà de les possibilitats actuals de la ciència el fet d'acoblar discs durs o artefactes anàlegs en el cervell que assegurin funcions que en un cervell deteriorat anirien declinant necessàriament.

Igualment tenim en aquest àmbit la transformació gradual de tot tipus d'òrgans per part de màquines que duen a terme els mateixos processos que la realitat biològica, però amb l'avantatge (sic) que es poden substituir cada x temps per tal d'assegurar un funcionament òptim (per exemple es pot canviar un cor o un pàncrees cada 50 anys).

Jean-Michel Truong destaca un futur marcat per una transformació radical dels nostres cossos en versió 2.0. Segons ell, hi haurà nanorobots que «*destruiran els agents patògens, corregiran els errors del nostre ADN, eliminaran les toxines i efectuaran tota mena d'altres tasques per millorar el nostre benestar físic*»¹⁰. El mateix autor pren com a exemple l'ús dels ordinadors: «*Primer els ordinadors eren màquines molt grolleres i distants, en espais climatitzats on treballaven tècnics vestits amb bates blanques. De seguida van arribar a les nostres oficines, seguidament els vam poder portar sota el braç i ara a les nostres butxaques. Aviat no dubtarem a posar-los en el nostre cos o en el nostre cervell*». És un futur que ell preveu pel 2030-2050. El nanorobots es podrien incorporar en el cos humà d'una manera relativament sistemàtica per transformar el cos i les seves potencialitats i resoldre, així, les seves deficiències en termes que avui considerem inimaginables.

⁹ Cf. <http://www.fdesouche.com/608941-transhumanisme-lideologie-dominante#>; <http://www.carrefour-du-futur.com/i...>

¹⁰ Cf. <http://www.fdesouche.com/608941-transhumanisme-lideologie-dominante#>. *Totalement inhumaine*, Les Empêcheurs de penser en rond, 2001, p. 32.

iii) L'home augmentat:

La implementació de nanomecanismes que permetin augmentar espectacularment la capacitat de la nostra memòria o la capacitat de percepció dels nostres òrgans sensorials o que, per exemple, farien possible dormir moltes menys hores per tal d'aprofitar molt més el temps.

Aquí ens trobem en el que podríem anomenar la medicina de l'augmentació. O potser dit amb més precisió: aquesta medicina consuma el pas de la medicina del guariment a la medicina de l'*optimització*. A vegades la frontera entre l'una i l'altra no és fàcil d'establir: probablement entre el fet d'implementar un xip electrònic al darrera de la retina per tal que un cec pugui recuperar la seva vista i col·locar un xip que permeti a un home tenir una vista d'àliga hi ha una diferència per a la qual a penes tenim encara paraules¹¹.

Per resumir-ho, quines es consideren més comunament que són les innovacions possibles en aquest àmbit?¹²

- Implantar en el nostre cervell extensions de la nostra memòria.
- Reprogramar les nostres cèl·lules amb la finalitat d'evitar determinades malalties.
- Preveure l'evolució de l'organisme gràcies a nanocaptors i el tractament de les

seves possibles disfuncions per la via de nano medicina.

- Transformar les identitats sexuals
- Transformar les formes de generació, etc.

Però el component utòpic del transhumanisme es materialitza sobretot en la lluita contra l'envelliment, la decrepitud física i la mort, en la recerca de la salut perfecta i estable. Més enllà del fet que es pugui arribar a aquest objectiu, el que sembla situar-se com una realitat factible a mig termini és la possibilitat d'un augment molt significatiu de l'esperança de vida humana. Qui sap si ens trobem en un segle (el XXI) en què naixeran per primera vegada persones que moriran bicentenàries. Calico, la filial de Google creada el 2013 com a resultat d'una inversió multimilionària, és un dels exemples més emblemàtics de les iniciatives d'investigació que exploren aquestes possibilitats. La universitat de Rochester ha aconseguit augmentar ja en un 30% la vida dels ratolins transgènics. Autors com Raymond Kurtzweil prometen un món sense malalties, sense envelliment i fins i tot sense mort.

Aquesta intervenció en la vida humana no només fa referència a estats corporals, també es concentra en la transformació i el control dels estats mentals o de consciència. En el raport del 2002 es pot llegir que la intervenció de les tècniques « *for-nirien nous indicis pel que fa a malalties mentals, la depressió, el dolor, així com les bases físiques de la percepció, del coneixement i del comportament*».

11 Cf. François-Xavier Bellamy/Luc Ferry: Mais que restera-t-il des homes? Cf. <http://www.lefigaro.fr/vox/societe/2016/04/01/31003-20160401ARTFIG00212-francois-xavier-bellamyluc-ferry-mais-que-restera-t-il-des-hommes.php>

12 Cf. <http://www.fdesouche.com/608941-transhumanisme-lideologie-dominante#>

En aquesta fase final del procés que descriu Joël de Rosnay ens trobem davant d'un model d'home marcat pel que podem anomenar la *plasticitat integral*.¹³ En aquest estat ens acostaríem a allò que el transhumanisme proposa com a causa final de tots aquests esforços, això és: que l'home pugui ser el resultat d'allò que vol ser i, per tant, si cal, que pugui emancipar-se radicalment de la seva naturalesa biològica immediata. En rigor, ens trobaríem en un nou sentit de la paraula 'meta-física', en un 'més enllà de la naturalesa' caracteritzat per la identitat entre ser i pensament. O potser millor: per la identitat entre el ser i la voluntat.

6) Consideracions finals:

No sabem ben bé encara què tenim entre mans, ni quines possibilitats reals obre la irrupció de la tecnologia aplicada a l'home. Amb tot, podem afirmar que el transhumanisme suscita nombroses qüestions de gran abast que, per poder-les respondre amb un mínim de garanties, ens caldria una gran dosi de discerniment, de consciència i de saviesa.

Proposo ara un parell de consideracions finals, no pas de conclusions, com a ocasió per expressar vies de reflexió possible sense ànim de ser ni exhaustiu ni sistemàtic.

En primer lloc, el tema que hem abordat suscita la pregunta de si podem considerar que la nostra voluntat i/o el nostre poder són o no la font d'allò que ens dóna dret a fer quelcom. Dit altrament: tenim dret a fer quelcom pel sol fet que volem fer-ho i tenim els mitjans tècnics per aconseguir-ho? Qui sap si, en realitat, la pregunta conté ja una certa ingenuïtat, perquè molt segurament no tindríem el poder que tenim si no haguéssim decidit ja prèviament i de manera implícita la resposta a aquesta qüestió, en el sentit que el poder ens dóna un dret. Potser la sola existència del transhumanisme fóra una mostra del convenciment que hem situat el poder com a autoritat. L'augment significatiu durant el s. XX de les veus que alerten sobre els perills d'una escalada en la implementació de la tecnologia, no són un símptoma prou eloqüent del fet que vivim una divergència gradual i dramàtica entre pensament instrumental i consciència crítica? L'emergència del transhumanisme, no fóra per ell mateixa un símptoma de l'exasperació d'una certa impotència del pensament per governar el món? La coincidència entre ésser i voluntat, no fóra una expressió d'aquesta tendència a abandonar una consciència que interroga pel sentit del que fem? Fer allò que volem fer, assegura que siguem cada cop més lliures i més vertaders?

Per altra banda sembla evident que no podem reaccionar amb una posició de no intervenció, com si la naturalesa donada fos divina, sagrada, intocable. Sembla evident que cal trobar criteris diferenciats

¹³ Cf. Le Dévédec, "De l'humanisme au post-humanisme: les mutations de la perfectibilité humaine" 21 décembre 2008, pàg. 10; cf. <https://iatranshumanisme.files.wordpress.com/2015/02/la-critique-du-transhumanisme.pdf>

per avaluar els diversos graus possibles d'intensitat que es donen en la zona intersecció entre home i màquina: certament no és el mateix l'home reparat que l'home transformat o l'home augmentat. Hauríem de madurar els criteris que permeten discernir entre les conseqüències de reparar funcions humanes i les conseqüències d'alterar de socarrel la naturalesa humana. Però tot això és evident té implicacions d'ordre filosòfic molt importants. I això vol dir que cal un treball ingent de meditació.

Per exemple, convé ser conscient que la paraula naturalesa no és ni absoluta, ni culturalment neutra, sinó una noció el significat de la qual prové d'una determinada composició espiritual o cultural. Faríem nostra la idea de Husserl segons la qual: "és absurd de considerar la naturalesa com estranya en ella mateixa a l'esperit, i seguidament edificar les ciències de l'esperit sobre el fonament de les ciències de la natura, amb la pretensió de fer-ne ciències exactes". És una manera de dir que contribuiríem poc al debat que tenim plantejat si partíssim de la idea que les ciències de la naturalesa (en el sentit que té aquesta per a nosaltres) defineixen el significat definitiu de la paraula naturalesa. La pregunta no és només 'què és la naturalesa (humana, per exemple)', sinó 'qui té autoritat per definir-la'?

Si ens decantéssim per afirmar que hi ha una naturalesa humana d'ordre essencial, de quina manera podríem fonamentar el coneixement absolut d'aquesta essència?

Però si apuntéssim a la idea que la naturalesa humana no és més que la pura llibertat, no estariem reconeixent de ple que ens trobem en allò que Nietzsche va qualificar justament de nihilisme i de voluntat de poder: "Imprimir a l'esdevenir el caràcter de l'ésser – vet aquí la forma suprema de la voluntat de poder" (cf. *Voluntat de poder* § 617)?

A ningú no se li escapa que el transhumanisme, en la mesura que ens col·loca davant de la noció de 'naturalesa humana', ens confronta de nou amb la qüestió dels universals.

Són qüestions que, aquí, ens hem de limitar a apuntar i a deixar obertes perquè desborden amb molt el format del present article.

En segon lloc, més enllà del debat sobre les disciplines que intervenen més directament en la possibilitat d'obrir un nou horitzó històric, ens topem amb la pregunta de com distingir el que serà vertaderament possible en el futur del que és avui una mera fantasia. Com trobar un criteri que permeti discernir entre allò que té una base real i allò que és una mera projecció d'il·lusions i de ciència ficció? Com interpretar les declaracions d'alguns partidaris del transhumanisme en el sentit que l'home en el futur podrà canviar de gènere, de raça, de morfologia, que podrà arribar a un grau colossal de manipulació genètica, de clonatge etc...? Zoltan Istvan, candidat a la presidència dels EEUU el 2016, va declarar que aquestes tècniques han

de posar a l'abast del ciutadà la possibilitat d'una llibertat fins ara desconeguda... És això pura ideologia neoliberal? Hi ha un fons de veritat?

A hores d'ara no és fàcil trobar en el nostre sentit comú un criteri fiable que permeti distingir el que és raonable preveure per al futur del que és una mera falòrnia sense fonament. I això sol considerem que és ja de per si significatiu i que expressa quelcom prou específic de la nostra època. Ha esdevingut una evidència del nostre temps el convenciment que el que en el futur serà tècnicament possible avui és simplement inimaginable. I certament tenim raons per veure les coses d'aquesta manera: a vegades ens ve al pensament la pregunta de com s'haurien pogut imaginar els nostres avantpassats, situats a una distància de dos o tres segles de nosaltres, els artefactes tecnològics que tenim avui al nostre abast i que ens permeten viure la vida que vivim actualment. De quina manera una persona de finals del s. XVIII es podia imaginar les tecnologies tan sofisticades que disposem en l'àmbit mèdic, de la informació, del transport, de la comunicació etc. Això, insistim, ens confronta amb la pregunta: com trobar criteris per imaginar raonablement allò que serà possible en el futur i distingir-ho del que és una pura fantasia? I més encara: com viure tranquils amb la consciència d'aquesta incertesa?

Al començament d'aquestes pàgines hem evocat un passatge de *Macbeth*. El protagonista de la tragèdia va poder viure

tranquil un temps perquè no podia considerar possible el que li resultava inimaginable: el bosc de Birnam no podria passar per sobre el puig de Dunsinane fins a atrapar-lo. I tanmateix les bruixes sabien que aquesta incapacitat d'imaginar-se el que podia passar generava una confiança que per a Macbeth va resultar ser tràgica. Sigui com sigui, Macbeth vivia mentalment en un món que es podia apamar, en què es podia distingir i pronosticar el que era possible i el que era impossible.

Avui, per contra, la nostra situació és una altra, perquè sabem que el que possible no es pot mesurar per allò que ens podem imaginar, simplement perquè el que és possible va molt més enllà del que és imaginable. Aquest desajust ens inquieta. Quan llegim algunes prediccions fetes des del transhumanisme, ens sembla sentir veus que pronostiquen allò que en un món estable basat en una experiència mil·lenària semblaria impossible. Però hem perdut la seguretat per jutjar-ho com una mera fantasia malaltissa. I amb raó: veiem créixer el nostre poder i les seves conseqüències com una realitat aliena, ingovernable, imprevisible i tanmateix tràgicament inaturable. I no sabríem tranquil·litzar-nos a llarg termini amb una retòrica falsa, allò que François Ascher ha expressat dient: "aquests esdeveniments ens depassen, fem veure que en som els organitzadors". Sabem que hi ha alguna cosa important que ens depassa i que no tenim sota control; sabem que anem a remolc de forces les conseqüències de les quals ni tan sols som capaços d'albirar. Podem estar rao-

nablement segurs que estarem a l'alçada del poder que ens oferirà la tecnologia? Tenim raons per pensar que en som ara ja, de suficientment responsables? No hi ha un desajust vertiginós entre el nostre poder i la capacitat de comportar-nos responsablement? Cultivem de manera equilibrada la raó instrumental i la saviesa com per poder mirar el futur amb un cert optimisme? O constatem que el preu que cal pagar per disposar de les opcions tecnològiques que tenim i tindrem és i serà precisament desactivar la possible eficàcia d'una saviesa amb autoritat cultural?

Tenim algun motiu per repetir el que exclamava Erasme, ple de confiança, ara fa exactament cinc cents anys: "Déu immortal, quin segle veig obrir-se davant nostre!"¹⁴ O més aviat ens envaeix un sentiment d'angoixa que ens apropa a la visió que Goethe va tenir als anys vint del segle XIX: "L'augment desenfrenat de les màquines em turmenta i m'espanta. S'acosta rebolcant-se com una tempesta, a poc a poc, lentament. Però ha pres la seva direcció; vindrà i ens caurà al damunt".¹⁵

14 Carta a Budé del 21 de febrer de 1517. Citat per Rodis Lewis, *Les philosophies de la renaissance*, P.U.F., Paris, 1971, pàg. 5.

15 -"Das überhandnehmende Maschinenwesen quält und ängstigt mich. Es wälzt sich heran wie ein Gewitter, langsam, langsam. Aber es hat seine Richtung genommen, es wird kommen und treffen". Goethe, *Wilhelm Meisters Wanderjahre*, 1821-1829; Drittes Buch, Dreizehentes Kapitel. Leonardos Tagebuch (Sonntag den 21). Hamburger Ausgabe, Band 8 Seite 429.)